

entity», the author comes to a conclusion about necessity of working out concerning an issue of the legal entity of public law, its distinctive indications and varieties.

**Key words:** bodies of executive power, legal personality, legal entity of public law.

Отримано 8.11.2010

**Я. В. ЛАЗУР**

*Ярослав Володимирович Лазур, кандидат юридичних наук, докторант Інституту законодавства Верховної Ради України*

## **ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ**

На даний момент питанню правового статусу громадян у сфері державного управління приділяється значна увага. Зокрема, характеристики їхніх прав і свобод, гарантій реалізації, охорони та захисту присвячена велика кількість монографій, дисертацій та інших наукових досліджень. Однак проблематика правовідносин у сфері реалізації прав і свобод громадян у державному управлінні залишається ще недостатньо дослідженою. Це зумовлює актуальність та новизну даної статті, мета написання якої – на підставі аналізу теоретичних джерел та законодавчих актів розкрити зміст структури правовідносин у сфері реалізації прав і свобод громадян у державному управлінні, визначити їх особливості та надати характеристику суб'єктів вказаних правовідносин.

Система правових засобів забезпечення реалізації та захисту прав і свобод громадян у сфері державного управління звичайно розуміється як зумовлена призначенням та особливостями державного управління взаємопов'язана і взаємодіюча сукупність організаційно – правових засобів забезпечення захисту прав і свобод громадян, що використовуються у різноманітних сферах здійснення державної влади. Ця система розвивається разом з її предметом, збагачуючись новими елементами, змінюючи свою внутрішню структуру та зв'язки із суміжними засобами охорони прав і свобод людини та громадянина<sup>1</sup>.

Місце, роль прав і свобод громадян визначаються на підставі регулювання управлінської діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, запровадження регламентації демократичних взаємовідносин між цими органами та громадянами, тобто відносини, які мають забезпечити кожній людині реальне додержання і охорону у сфері державного управління належних їй прав і свобод, виконання обов'язків, а також ефективний захист цих прав і свобод у разі їх порушення.

Права і свободи громадян у сфері державного управління реалізуються через конкретні правовідносини.

Правовідносини – це особлива, специфічна форма відносин, що слугує відповідним засобом переведення правил поведінки у відносини суб'єктів правового регулювання<sup>2</sup>. В свою чергу С. Г. Стеценко правовідносини визначає як результат впливу правових норм на поведінку суб'єктів, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки<sup>3</sup>. На думку А. Ю. Олійника, правовідносини – це специфічні суспільні відносини, які виникають на підставі норм права, учасники яких є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків<sup>4</sup>.

Таким чином, правовідносини – це врегульовані нормами права специфічні суспільні відносини, учасники яких мають взаємні права, свободи й обов'язками, що гарантуються державою. Саме права, свободи і обов'язки, які закріплені в нормативно-правових актах, визначають найбільшу за обсягом частину тих відносин і зв'язків, що склалися між органами державного управління і громадянами.

З цього визначення випливає, що правовідносини в сфері державного управління – це врегульовані нормами права суспільні відносини, які складаються з приводу здійснення державної влади у зв'язку з необхідністю управління справами держави і суспільства. Їх учасники є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків з вирішення питань суспільної життєдіяльності за допомогою державної влади. Усяке правовідношення індивідуалізовано, тобто складається між окремими суб'єктами (громадянами, їхніми організаціями, державними органами), пов'язаними між собою правами та обов'язками, що визначають забезпечену законом міру можливої і належної поведінки. Міра поведінки означає встановлення його меж (допустимих меж). Можливість і зобов'язання реалізуються в конкретних діях, у реальній поведінці. Тому правовідносини виникають при настанні передбачених законом юридичних фактів (договорів, адміністративних актів, правопорушень, подій).

Доцільно сказати, що правовідносини в сфері державного управління мають такий же елементарний склад, як правовідносини суб'єктів інших галузей права, тобто включають учасників правовідносин, їхні права і обов'язки і те, з приводу чого виникають ці правовідносини. Водночас правовідносини за участю громадян, що виникають у процесі реалізації їхніх прав і свобод у сфері державного управління, мають певні особливості. Головною їхньою особливістю є те, що громадяни, як учасники цих правовідносин, виступають у якості приватних осіб, тобто реалізують свої особисті загальногромадські права і свободи.

Через це правовідносини між громадянами, що наділені правами і обов'язками у сфері державного управління, з одного боку, і органами держави (їхніми посадовими особами), наділеними владними повноваженнями – з іншого, можуть виникати тільки на визначених законом підставах, а саме:

- 1) у зв'язку з реалізацією громадянами приналежних їм за законом прав і свобод у сфері функціонування органів державної влади;
- 2) у зв'язку з виконанням громадянами покладених на них обов'язків у зазначеній сфері;
- 3) при вчиненні громадянами порушень своїх обов'язків, передбачених відповідними правовими нормами;
- 4) при порушенні органами державної влади або їхніх посадових осіб прав і охоронюваних законом інтересів громадян.

Перелічені правові відносини відрізняються значним різноманіттям, яке зумовлене розходженням рольових позицій громадян у їхніх взаємовідносинах з органами державної влади. Дати вичерпний опис їхньому змісту неможливо. Загальним для них є те, що вони складаються у сфері державного управління і визначаються обсягом та характером правосуб'єктності певних громадян<sup>5</sup>.

Для того, щоб управлінські ланки активно працювали у сфері реалізації правовідносин, а громадяни мали реальну можливість дієво впливати на забезпечення своїх прав і законних інтересів, необхідно здійснити цілий ряд умов як з боку органів державного управління, так і з боку самих громадян. Але ці умови, не можуть розглядатися виключно у прагматично-практичному сенсі, оскільки розглядувана проблема взаємовідносин держави і громадян має дуже важливий для її розуміння методологічний аспект.

Саме у цьому відношенні великого значення набувають підходи до вирішення більш загальних проблем, зокрема, про особистість як важливий орієнтир в організації та діяльності органів державного управління, про взаємозв'язок прав і свобод громадян з компетенцією апарату державного управління, про діяльність громадян у визначенні ефективності управлінської діяльності. Без встановлення цих орієнтирів важко визначити й основні підходи для визначення ознак правовідносин у сфері реалізації прав і свобод громадян.

Правовідносини громадян у сфері державного управління мають свої специфічні, притаманні для них ознаки: 1) являють собою вид юридичного зв'язку; 2) врегульовані нормами права; 3) їх учасники є носіями відповідних прав та обов'язків; 4) суб'єкти правовідносин мають взаємозалежні юридичні права й обов'язки (якщо один суб'єкт правовідносин наділений правом, то на іншого покладається юридичний обов'язок); 5) є результатом волевиявлення сторін (суб'єкти правовідносин реалізують свої права і свободи за допомогою свідомих дій); 6) захищаються з боку держави: у разі невиконання або неналежного виконання обов'язків забезпечуються примусовими заходами.

Як і будь-які відносини, врегульовані за допомоги норм права, правовідносини в сфері державного управління мають свою структуру, тобто сукупність складових взаємопов'язаних обов'язкових елементів.

Структура правовідносин – це основні елементи правовідносин і доцільний спосіб зв'язку між ними на підставі суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності з приводу забезпечення прав та інтересів.

Термін «структура» є актуальним у визначенні правовідносин, оскільки термін «склад» лише зазначає їх елементи без вказівки на їх логічний взаємозв'язок. Правовідносини є логічно пов'язаною конструкцією всіх елементів, де основними напрямками зв'язку є їх суб'єкти, що реалізують суб'єктивні юридичні права, суб'єктивні юридичні обов'язки, повноваження і суб'єктивну юридичну відповідальність заради досягнення результату цього зв'язку.

Структура правовідносин у сфері державного управління включає в себе такі елементи: 1) суб'єкти (сторони, учасники) правовідносин, наділені властивістю правосуб'єктності (сукупності правоздатності та дієздатності, що включає деліктоздатність); 2) зміст правовідносин, тобто суб'єктивні права та юридичні обов'язки, якими наділяються його учасники, а також їхні можливі заохочення і відповідальність; 3) об'єкт (він же часто і предмет) правовідносини, тобто фактичну поведінку його учасників, на яку спрямоване правове регулювання; 4) підстави виникнення правовідносин, тобто юридичні факти (події).

Суб'єкт – це учасник правовідносин, який має конкретні права та обов'язки<sup>6</sup>. Суб'єктами можуть бути: 1) органи виконавчої влади; 2) органи місцевого самоврядування; 3) громадяни України; 4) іноземні громадяни та особи без громадянства; 5) об'єднання громадян.

У більшості випадків, всіх суб'єктів адміністративно-правових відносин поділяють на індивідуальних (громадяни України, іноземці, особи без громадянства) і колективних (об'єднання громадян, підприємства, установи, організації, органи місцевого самоврядування).

Для того, щоб бути суб'єктом правовідносин у сфері державного управління, потрібно мати правосуб'єктність. Правосуб'єктність є особливою властивістю, політико-юридичним станом певної особи і включає три елементи:

1. Правоздатність – загальна (абстрактна) можливість, що визнається державою, мати передбачені законом права і обов'язки, здатність бути їхнім носієм. Підкреслимо, що це не фактичне правоволодіння, а тільки можливість або здатність до цього. Правоздатністю в рівній мірі володіють всі громадяни без виключення, вона виникає у момент їхнього народження і припиняється із смертю. У сучасному цивілізованому суспільстві немає і не може бути людей, що не наділені загальною правоздатністю. Це найважливіша передумова і невід'ємний елемент політико-юридичного і соціального статусу особи. Правоздатність виникає з моменту народження і припиняється зі смертю особи;

2. Дієздатність – передбачена нормами права здатність індивіда самостійно, своїми усвідомленими діями здійснювати (виконувати) суб'єктивні юридичні права та обов'язки;

3. Деліктоздатність – здатність нести юридичну відповідальність за свої дії.

Слід нагадати, що, виходячи з зазначених раніше особливостей обов'язковим, суб'єктом правовідносин є орган державного управління чи його представник.

Щоб повною мірою зрозуміти, яку роль органи державного управління відіграють в реалізації прав і свобод громадян, ми детальніше зупинимося на деяких із них. Центральне місце в системі реалізації прав та свобод громадян посідає Президент. Відповідно до Конституції він є главою держави, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина. Реалізації цих цілей підпорядковано різноманітні його функції.

Серед органів державної влади слід звернути увагу на повноваження Верховної Ради, яка виступає гарантом щодо захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні. Відповідно до Конституції України, до повноважень парламенту належать: прийняття законів щодо прав і свобод людини і громадянина та їхніх гарантій; затвердження загальнодержавних програм економічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Верховна Рада має широкі повноваження та можливості для здійснення парламентського контролю за дотриманням прав і свобод громадян та необхідні повноваження для оперативного реагування на випадок будь-яких порушень з боку інших державних органів (ст. 85). Можна зробити висновок, що основною функцією Верховної Ради є прийняття законів, що спрямовані на закріплення, захист, гарантування прав та свобод людини і громадянина, а також встановлення відповідальності за порушення прав та свобод людини і громадянина в Україні.

У забезпеченні прав і свобод громадян важливу роль відіграє Уповноважений Верховної Ради з прав людини. Згідно Конституції він здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина (ст. 101)<sup>7</sup>. Основним напрямком роботи омбудсмена є контроль за дотриманням прав людини органами і посадовими особами всіх рівнів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Головним призначенням Уповноваженого з прав людини є діяльність, спрямована на утвердження законності в галузі забезпечення постійно діючого контролю парламенту за дотриманням прав людини органами і посадовими особами виконавчої влади всіх рівнів, органами місцевого самоврядування, з метою захисту прав громадян від протиправних діянь цих органів. Уповноважений здійснює свою діяльність на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини і громадянина (зокрема, основних соціальних прав та свобод людини і громадянина), які отримує: за зверненнями громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їхніх представників; за зверненнями народних депутатів, за власною ініціативою.

Особливість цього інституту полягає в тому, що він не належить до жодної гілки влади, а є органом *sui generis*, тобто особливого роду, і діє лише йому притаманними засобами і методами. Уповноважений з прав людини здійснює свою діяльність на підставі звернень громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників, за зверненнями народних депутатів України, які є специфічним суб'єктом звернень до Уповноваженого (ст. 1)<sup>8</sup>.

Ще одним органом, який активно сприяє додержанню прав і свобод громадян є Кабінет Міністрів України. Його основними напрямками діяльності щодо захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні відповідно до норм Конституції є: 1) втілення в життя Конституції та інших законів, указів Президента; 2) забезпечення проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; 3) вжиття заходів щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування» місцеві державні адміністрації і органи місцевого самоврядування забезпечують законність і правопорядок; додержання прав і свобод громадян; виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля (ст. 26)<sup>9</sup>.

Забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина є одним із пріоритетних завдань і Міністерства юстиції України. У процесі своєї діяльності це міністерство розробляє проекти законів щодо захисту і розвитку прав людини, регулювання відносин між громадянами і державною владою, здійснює організацію розгляду скарг та заяв громадян з питань, що належать до повноважень міністерства і пов'язані з роботою його органів, установ, організацій<sup>10</sup>.

Найважливішою ланкою у захисті прав і свобод в цілому, а також прав і свобод людини і громадянина є суд, оскільки Конституцією проголошено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами (ст. 124)<sup>11</sup>. Слід зазначити, що суди не мають права відмовити у судовому захисті прав та свобод людини і громадянина, у прийнятті скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб з підстав, не передбачених Конституцією чи законом.

У системі органів, що здійснюють свої повноваження щодо захисту основних соціальних прав і свобод громадян, особливе місце посідає прокуратура, до повноважень якої належать: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє інститут адвокатури. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру» адвокатура є добровільним професійним об'єднанням покликаним, згідно з Конституцією сприяти захистові прав та представляти інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу юридичну допомогу (ст. 1)<sup>12</sup>.

В реалізації прав і свобод громадян органом, який покликаний приводити в дію механізм правової охорони, виступає Міністерство внутрішніх справ. Воно забезпечує застосування заходів державного примусу, маючи на меті усунення перешкод реалізації прав та обов'язків, поновлення порушеного права, притягнення винних до юридичної відповідальності. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про міліцію» основними її завданнями є забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів<sup>13</sup>.

Нині в законодавстві існує правова база для практичної реалізації громадянами наданого їм Конституцією права вносити в органи державної влади пропозиції про поліпшення їхньої діяльності, оскаржувати дії та рішення посадових осіб державних і громадських органів. Громадяни можуть звертатися зі скаргою до вищого у порядку підлеглості органу або посадової особи, що не позбавляє особу права звернутися до суду згідно з чинним законодавством. Водночас було б доцільно, щоб усі зазначені способи оскарження органічно створювали єдиний механізм захисту прав і свобод людини у сфері державного управління.

<sup>1</sup> Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина: Навч. посіб./ І. О. Іерусалімова, І. О. Іерусалімов, П. М. Павлик, Ж. В. Удовенко. – К.: Знання, 2007. – 223 с. – С. 99-100.

<sup>2</sup> *Веремеєнко І. І.* Механізм адміністративно-правового регулювання в сфері охорони общественного порядка. – М.: 1981. – 350 с. – С. 92-93.

<sup>3</sup> *Стеценко С. Г.* Адміністративне право України: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2008. – 624 с. – С. 80.

<sup>4</sup> *Олійник А. Ю.* Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: Монографія. – К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. – 472 с. – С. 163.

<sup>5</sup> Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно – правове забезпечення реалізації та захисту: Монограф. / Кол. авт.; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – Д.: Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України; Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. – 588 с. – С. 242-243.

<sup>6</sup> *Стеценко С. Г.* Вказана праця. – С. 82.

<sup>7</sup> Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 30. – Ст. 41.

<sup>8</sup> Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини: закон України від 23 грудня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

<sup>9</sup> Про місцеве самоврядування: закон України від 21 травня 1997 року // Відомості Верховної Ради України – 1997. – № 24. – Ст. 170.

<sup>10</sup> *Пустовіт Ж. М.* Актуальні проблеми прав і свобод людини і громадянина в Україні: навч. посіб. – К.: КНТ, 2009. – 232 с. – С. 96.

<sup>11</sup> Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 30. – Ст. 41.

<sup>12</sup> Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 року // Відомості Верховної Ради України – 1993. – № 9. – Ст. 62.

<sup>13</sup> Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради УРСР – 1991. – № 4. – Ст. 20.

### Резюме

У статті на підставі аналізу теоретичних джерел та законодавчих актів розкривається зміст структури правовідносин у сфері реалізації прав і свобод громадян у державному управлінні, визначаються особливості та надається характеристика суб'єктів вказаних правовідносин.

**Ключові слова:** правовідносини, права і свободи громадян, державне управління, суб'єкт правовідносин, правосудність, дієздатність.

### Резюме

В статье на основе анализа литературных источников и законодательных актов раскрывается содержание структуры правоотношений в сфере реализации прав и свобод граждан в государственном управлении, определяются особенности и представляется характеристика субъектов указанных правоотношений.

**Ключевые слова:** правоотношения, права и свободы граждан, государственное управление, субъект правоотношений, правоспособность, дееспособность.

### Summary

This article reveals on the basis of theoretical analysis of literary sources and acts of legislation the structure of legal relations in the field of realization of the citizens' rights and freedoms in public administration, defines the features and characteristics of the subjects of these relationships.

**Key words:** legal relationships, rights and freedoms of citizens, public administration, the subject of legal relations, legal ability, legal competence.

Отримано 14.10.2010

## І. П. УСТИНОВА

*Ірина Петрівна Устинова, кандидат юридичних наук, доцент Національного авіаційного університету*

### ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ ТА ОЗНАКИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ САНКЦІЇ

В Україні триває проведення адміністративної, соціальної, економічної, політичної та правової реформ. Об'єктивна необхідність фінансів (існування товарно-грошових відносин; розподіл сукупного суспільного продукту; контроль за господарською діяльністю) робить абсолютно необхідною діяльність по управлінню ними, а саме проведення теоретичної розробки поняття фінансової відповідальності та законодавчого закріплення фінансово-правової санкції.

В умовах широкомасштабних змін життєдіяльності нашої країни суттєво змінюється зміст фінансових відносин, удосконалюється їх правове регулювання, а отже істотно підвищується роль фінансового права, зростає значущість розробок учених-фінансистів для процесу державотворення та удосконалення правової системи України.

Останнім часом у науці фінансового права спостерігається підвищений інтерес до проблем відповідальності суб'єктів фінансових правовідносин. Трансформація системи фінансово-правового регулювання та інтенсивний розвиток фінансового законодавства в Україні сприяли формуванню значного масиву, в якому закріплені підстави відповідальності, санкції за порушення фінансово-правових норм та визначено процесуальний порядок застосування цих санкцій. Зазначений нормативний масив формується за різними напрямками. По-перше, на рівні як законів, так і підзаконних нормативних актів. По-друге, ці норми мали різне галузеве закріплення: було встановлено кримінальну відповідальність за ухилення від сплати податків, нецільове використання бюджетних коштів; до Кодексу про адміністративні правопорушення було внесено статті, які передбачали адміністративну відповідальність за порушення фінансового законодавства; у Декреті Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» закріплені фінансові санкції за порушення валютного законодавства<sup>1</sup>.

Однак і дотепер науковці та практики висловлюють протилежні погляди з цього питання: від визнання фінансово-правової відповідальності самостійним видом юридичної відповідальності до повного заперечення існування цього виду відповідальності.

Базовою складовою поняття фінансово-правової відповідальності є фінансово-правова санкція, і саме через розгляд юридичної природи зазначеної санкції можна визначити її ознаки.

Термін «фінансово-правова санкція» активно вживається в чинному законодавстві, наукових дослідженнях, навчальній літературі й у судових рішеннях. Незважаючи на активне дослідження цих санкцій сучасними вченими юристами, залишаються актуальними проблеми визначення їх юридичної природи, ознак та видів.

Відсутність загального визначення і законодавчого закріплення поняття фінансово-правових санкцій призвело до того, що в чинному законодавстві має місце постійне дублювання та колізійність законодавства. Наслідком цього є те, що досить часто однакові поняття і терміни отримують визначення в кожному окремо взятому нормативному акті<sup>2</sup>.

Взагалі, понад 50 законів та 500 нормативних актів в Україні вживають терміни «фінансово-правові санкції», «економічні санкції», «штрафні санкції», «штраф», «пеня» тощо.

У законодавстві України цей термін вживається в таких основних значеннях:

- а) заходи, які застосовуються до правопорушника і які тягнуть для нього певні несприятливі наслідки;
- б) структурна частина загальної норми права, що вказує на можливі заходи впливу на порушника даної норми;
- в) частина рішення суду, яка дозволяє застосування примусових заходів до винної особи<sup>3</sup>.

Взагалі під терміном «санкції» у праві зазвичай розуміють міри примусового впливу за порушення встановленого порядку діяльності, які мають попереджувальну, компенсаційну чи репресивну функцію. Разом із тим, цей термін вживається і в науковій юридичній літературі по-різному і має різний зміст<sup>4</sup>.

Оскільки в науці немає єдиної позиції вчених щодо природи і сутності фінансово-правової відповідальності, то залишається незрозумілим і питання про суть фінансово-правових санкцій.

Звичайно, санкція – це охоронна норма, яка регламентує поведінку суб'єктів права на випадок скоєння правопорушення та наголошує, що саме в санкції моделюється поведінка суб'єктів права та зазначаються вказівка не лише на заходи державного примусу, а й їх права та обов'язки

Цілком зрозуміло, що не зважаючи на відмінність у формулюваннях, точки зору збігаються в тому, що санкція правової норми завжди застосовується лише при порушенні правового припису і являє собою вказівку на наслідки такого порушення. Крім того, загальне між всіма перерахованими вище трактуваннями санкцій полягає в наступному. По-перше, вони нерозривно пов'язані із правовою нормою, передбачені нею; по-друге, забезпечуються і захищаються державою; по-третє, носять авторитарний, владний характер; по-четверте, формально визначені<sup>5</sup>.